

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Munk som boganmelder

Det kreative menneskes afhængighed af inspiration

Madsen, Jette Vibeke Damsgaard

Published in:
Munkiana

Publication date:
2022

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Madsen, J. V. D. (2022). Munk som boganmelder: Det kreative menneskes afhængighed af inspiration. *Munkiana*, (71), 34-45. <http://arkiv.kajmunk.aau.dk/documents/4905>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Munk som boganmelder - det kreative menneskes afhængighed af inspiration

Af Jette Vibeke Damsgaard Madsen

Forfatteren Jette Vibeke
Damsgaard Madsen

I 1936 havde Munk et bijob ved siden af sin præstestilling i Vedersø, idet han blev hyret som boganmelder ved *Nationaltidende*¹. Avisens chefredaktør Aage Schoch ville gerne have Munk til at indgå som en af de ”prominente Sagkyn-dige” som anmeldte bøger i avisen, efter at den tidligere anmelder professor Hans Brix var gået over til B.T.²

Samarbejdet var ikke uproblematisk, for Munk havde tilsyneladende svært ved bestillingsopgaver, blækket flød, når han var inspireret, og var han ikke det, ja, så kom der ikke så meget fra ham. Det var derfor især de bøger og skuespil, han selv udvalgte, der kom skriverier ud af, hvori-mod det kneb lidt mere, når han fik pålagt opgaver fra avisen.

De bøger Munk selv valgte handlede om jøderne, Indre Mission, reformationen og Den Katolske Kirke. Derudover skrev han om anmelderen Hans Brix’ bog *Analyser og Problemer*.

Når samarbejdet trods alt fungerede, var det formentlig en kombination af Munks friske, fyrige pen og Aage Schochs velvilje, som indebar, at Munk stort set fik frie hænder til at skrive, hvad han havde på hjerte, også meget andet end anmeldelser. For Munk skrev sit hjerte ud, og det i en sådan grad, at da 1936 var slut, ville han ikke mere. Det havde været alt for omkostningsfuldt for ham, så Schoch skulle ikke regne med Munk i 1937.³ Alt dette ved vi, fordi Kaj Munk Forsknings-centret i 2021 erhvervede en omfattende samling af breve mellem Kaj Munk og chefredaktør Aage Schoch.

Anmelderen, som ikke vil anmelde

Det var i et brev den 15. januar 1936, at chefredaktør Schoch spurgte Munk, om han ville anmelde bøger i *Dagens Nyheder*.

Munk skrev tilbage, at han ikke brød sig om at ”anmelde” bøger, men han ville gerne ”skrive om bøger”. At anmelde var nemlig, for Munk, lig med at prostituere bøger. Det skrev han i sit svar til Schoch 17. januar 1936.

Med udtrykket ”at prostituere bøger” kan Munk mene det offentligt at stille bøger til skue til krænkelser, skam eller vanære.⁴ En anden mulighed er, at anmelderiet betød, at bøger blev skrevet med anmeldelser og salg for øje, og ikke med læseren og kunsten for øje, endeligt kan det handle om, at anmelderen udstillede bøger, for selv at opnå en økonomisk gevinst, og at han derved havde mistet ”kærligheden” til kunsten.

Sin modvilje mod anmeldelser udtrykte Munk allerede i en anmeldelse i *Socialdemokraten* i 1935, hvor han skrev:

Jeg er jo en Modstander af Anmelderiet, De véd dette med at behandle et Kunstværk med Karaktergivning og Eksamenholderi. Det er meget værdifuldere at drøfte med andre Mennesker nogle af de mange Indtryk, der gaar En gennem Hovedet saadan en stor Premiereaften.⁵

Han forklarede altså modviljen med, at kunstens værdi består i det indtryk den efterlader hos beskueren eller læseren, og derfor brød han sig ikke om det, vi i dag vel ville kalde smagsdommeri.

Schoch gav i sit svar Munk ret i, at ”professionelle Anmeldelser” ikke altid er af det gode, og han skrev, det ville være forfriskende, at bøger ikke blev anmeldt efter de gældende regler. Det var i øvrigt fint med ham, hvis Munk hellere ville kalde det ”at skrive om bøger”.⁶ Man fornemmer, at Schoch havde valgt Munk, fordi han kunne tilføje en friskhed, som gerne måtte bryde med de traditionelle rammer for eksempelvis anmeldelser.

Det, der betød noget for Munk i relation til bøger, var, om der var ”Næring” i dem. Det skrev han i sit første svar til Schoch.⁷ Derfor kunne han heller ikke skrive om bøger samme dag, som de udkom. Han ville være nødt til at gå og ”tygge paa et Værk”, for at finde ud af, hvordan det smagte ham. Han var ikke den distancerede anmeldertype, mere idealisten, som vurderede værker efter, hvorvidt de kunne mætte hans sjæl. Derfor var det så svært, nærmest umuligt, for Munk at skrive på bestilling, og derfor blev samarbejdet omkring ”boganmeldelser” også svært.

Den egenrådige Munk

Schoch præciserede i sit tredje brev den 23. januar 1936, at samarbejdet skulle foregå på den måde, at avisen ville sende Munk en forespørgsel, når de havde bøger til anmeldelse, som de mente særligt kunne interessere ham, og han var også velkommen til at sende forslag til bøger, han gerne ville anmelde.

Men da Munk den 9. februar 1936 sendte sin første anmeldelse med vedhæftet brev, handlede han dog helt på egen hånd uden forhåndsgodkendelse fra Schoch, selvom han godt var klar over, at avisen måske så stod med to anmeldelser af samme bog, hvis den allerede var givet til en anden, og det var den.

Schoch sørgede dog for at denne anden, som var den udenrigspolitiske redaktør ved *Nationaltidende* Peter de Hemmer Gudme (1897-1944), droppede sin anmeldelse til fordel for Munks.⁸

Men Schoch præciserede endnu engang i sit brev den 12. februar 1936, at Munk nok skulle aftale det med ham, inden han skrev noget fremover.

I korrespondancen ses det, at Munk og Schoch, i hvert fald i forbindelse med den fjerde bog, Munk skrev om, på forhånd havde en aftale, idet Munk i et brev den 12. marts 1936 rykkede for daværende minister Karl Kristian Steinckes (1880-1963) *Demokrati og Kultur* og fik den tilsendt med et brev fra Schoch den 17. marts. Kronikken med overskriften ”Samtale med en Minister” blev trykt den 9. april 1936.⁹

Om der forelå nogen aftale om de to foregående bogskriverier, som begge bragtes i marts, ses ikke af korrespondancen. Der er tale om bogen *Fra stille Aftener* af

museumsdirektør Frederik Poulsen, som Munk skrev om under overskriften ”En Københavnsk Kavalier”¹⁰ og bogdramaet *Skygger i Spejlet* af Poul Knudsen, omtalt af Munk under overskriften ”Plet”.¹¹

Vi ved derimod, at da Munk i august skrev en kronik på baggrund af det fjerde bind af professor Hans Brix' værk *Analysen og Problemer*, handlede han igen uden forudgående aftale. Den 17. juli 1936 skrev Munk, at han ”skal se at faa bixet en kronik sammen” om Brixes nye bog.¹²

Allerede dagen efter den 18. juli svarede Schoch, at de allerede havde en kronik af professor Rubow om bogen, så det var ikke nogen god idé. Men ikke desto mindre udkom Munks kronik om samme bog i *Nationaltidende* den 7. august 1936 under overskriften ”En overraskelsesmand”.¹³ Munk skrev altså om bogen, selvom Schoch ikke ønskede det.

Munks kronik den 20. november samme år om Thit Jensens *Stygge Krumpen* var også allerede anmeldt af Stangerup, da Munk sendte sine skrivelser. I underrubrikken til kronikken ”Ogsaa et reformationsskrift” forsvarede avisen denne dobbelte omtale med ordene: ”Kaj Munk skriver i denne Kronik om Thit Jensens store Roman „Stygge Krumpen“, der blev anmeldt her i Bladet paa sin Udsendelsesdag af Dr. Stangerup. Kaj Munk beskæftiger sig med den interessante Roman ud fra Synspunktet: „ogsaa et Reformationsskrift“.” Munk betragtede altså kronikken ud fra en helt særlig vinkel, som berettigede dens publicering.

At Schoch bragte Munks kronikker, selvom andre allerede havde skrevet om de samme bøger, siger noget om den

Aage Schoch, Chefredaktør på Nationaltidende, senere Dagens Nyheder.

værdi, Munk havde for bladet. Schoch gik langt for at bevare en god relation til Munk og fastholde ham som medarbejder ved *Nationaltidende*.

Jødernes hjem er næppe Palæstina

Den første bog, som Munk egenrådigt valgte at skrive om, var formentlig overrabbiner M. Friedigers rejseskildring *Landet der genopbygges*. Munks kronik blev bragt i avisen den 25. februar 1936 under titlen ”Hvor bor de Hjemløse?”. Denne bog om det jødiske folks tilbagevenden til Palæstina, interesserede eller provokerede åbenbart Munk. Halvdelen eller mere af kronikken er Munks gennemgang af jødernes historie fra Abraham til Munks samtid.

Munks hovedpointe er, at jøderne for det meste har været hjemløse. Det var kun i meget korte historiske perioder, de rent faktisk var bosat i Palæstina, så det at kalde Palæstina ”hjem” måtte være noget af en tilsnigelse. Dette understøttes i Munks kommentar til et par billeder i

bogen af børnehavebørn, der leger. Billedteksterne er henholdsvis ”En nybygger” og ”Idyl i en Børnehave”.¹⁴

Munk skriver:

... saa trinde og glatte og sorgløse leger de fra Naziland undkomne Unger med Byggeklodser hjemme i det fremmede ...

Med udtrykket ”hjemme i det fremmede”, påpeger Munk, at Palæstina, som var blevet børnenes hjem, var et fremmed land for dem. Man kan også læse Munks kommentar lidt mere ironisk, sådan, at børnene skal lege, at de er hjemme, selvom de er i et fremmed land. De leger ”hjemme i det fremmede”. Når jøderne altså bosatte sig i Palæstina kan man ikke ifølge Munk sige, at de kom hjem.

I virkeligheden havde jøderne evnen til at føle sig hjemme alle steder, og havde det bedst, når de ikke boede i Palæstina, mente Munk. Han pointerede desuden, at jøderne altid havde taget landet med vold og magt, hvilket nu gentog sig.

Det er svært ikke at læse en vis spydighed ind i Munks bemærkninger om de jødiske børn. ”trinde og glatte ... unger” er næppe en betegnelse vi normalt ville bruge om vores egne børn, det kan give associationer til grise.

Jødernes børn er trinde, som betyder velnærede, runde og fyldige, altså ikke forkomne udmagrede flygtninge. I ældre sprogbrug kan ordet ”glat” betyde smuk og fin. Udtrykket kan dog også bruges om mennesker, hvis ydre ikke svarer til deres indre, altså i betydningen ”slesk”.¹⁵ Netop sleskhed er blandt de fordomme om jøder, som har eksisteret i århundreder, og som nazisterne udnyttede i for-

bindelse med deres pogromer. Jøder blev betragtet som snu, pengegriske og manipulerende.¹⁶ Udtrykket ”Unger” har noget dyrisk over sig, idet det oftest bruges om dyreunger.

Under alle omstændigheder vælger Munk nogle udtryk, som alle har en dobbeltbetydning, hvilket, med Munks sprogbeherskelse, ikke kan være tilfældigt. Vi må antage, at han ønskede denne dobbelttydighed, som sætter spørgsmålstegn ved Friedigers meget positive rejseskildring, og giver rum for en vis skepsis eller latterliggørelse.

Friedigers tydelige begejstring for de jødiske bosættelser greb ikke Munk, som med en undertone af spydighed bemærker, at selvom han gerne ville tro Friediger, så manglede denne evnen til at meddele sit Sjæleliv, så læseren bevæges og begejstres sammen med forfatteren.

Vist er Overrabbineren stolt af sit Folk, [...] Vist er Gud god mod sit Hjertebarn, naar han en Gang imellem skærer sig en Vidje ud af Verdenstræet og pisser det med. Ved Hjælp af dette Ris kan han af den ækle skeptiske, nydelsesyge Overklassejøde i Berlins Saloner skabe en Helt, en Martyr, en Troende [...] Vi betvivler det ikke; denne Opbygning opbygger ogsaa os i vort bange og blødende Hjerte ved en sjælden Gang, som nu her, synligt at lade os se, hvordan Gud kan tumle Satan i Skaglerne foran sin Vogn.

Brugen af udtrykkene ”Vist er” og ”Vi betvivler det ikke” efterlader atter læseren med en følelse af nedladdenhed fra Munks side. Han deler tydeligvis ikke Friedigers begejstring. Synet på Berlins overklassejøder, ”den ækle skep-

tiske, nydelsessyge Overklassejøde”, er svær at kapere i lyset af 2. Verdenskrig, men det eksemplificerer et syn, som var udbredt i mellemkrigstiden, og som gav grobund for den voldsomme jødeforfølgelse, Hitler og nazisterne udførte. At en mand som Kaj Munk også var smittet af dette syn, viser måske, hvor udbredt det var. Heldigvis for Munks gode rygte, tog han senere tydeligt afstand fra jødeforfølgelserne.¹⁷

Til at formilde de grove beskrivelser havde Munk nogle betragtninger om nazisterne og den ellers sunde del af samfundet, som han mente havde en sygdom, han kalder ”Jødestær”, noget Munk tilsyneladende ikke selv led af. Han skrev.

Thi Jødefolkets Historie er dog et Kapitel i Menneskehedens. Hvilket skulde være unyttigt at antegne, men ikke er det, eftersom vi lever i en Tid, da de sundeste af vore Medmennesker er blevet ramt af en Sygdom, man kunde kalde Jødestær. De ser ingen Jøder, naar de betragter Menneskeslægten.

Han sammenligner desuden Hitler med Farao, der som bekendt gjorde israelitterne til slaver og gentagne gange forringede deres kår generation efter, at israelitten Josef, den næststørste mand i Ægypten, havde hentet sin familie til landet. For i 1936 var der sket det, skriver Munk, at Farao var trådt ud af vokskabinettet og var marcheret til Berlin, hvor han havde sat sig til rette, og derfor var det ikke til at være i ”Gosen”¹⁸, underforstået i Berlin, for børnene af Josef, altså jøderne.

Hos Munk har jøderne tilsyneladende ikke nogen særstatus i kraft af deres hi-

storie eller særlige udvælgelse, men de har status som mennesker på lige fod med andre mennesker. De skal behandles anstændigt, fordi de er mennesker, ikke fordi de er jøder.

Anmelderen æder åndsdyrkeren

Professor Brix, som Munk afløste som anmelder på *Nationaltidende*, kom med fjerde del af sin *Analyse og Problemer* i 1936. Det var en bog og ikke mindst en mand, Munk havde en mening om, og Schoch gav ham lov til at skrive, selvom bogen allerede var anmeldt.

Brix må i høj grad siges at være et eksempel på den form for professionelle anmeldere, som Munk ikke selv ville være. Han begyndte da også sine skriverier om Brix’ bog med at skrive om Brix som anmelder. Her bliver det tydeligere, hvad det var, Munk havde imod boganmeldelser, og anmeldelser i det hele taget.

Brix var som anmelder et elegant jagerfly, der løftede det op, han syntes fortjente anerkendelse, men ”turnerer sine Ondskabsfuldheders Gift- og Stinkbomber ned over det andet, selv bestandig i Sikkerhed”, skriver Munk. Med brug af disse krigsmetaforer understreger Munk sin modvilje mod professionelle anmeldere, der altså fører krig mod kunsten.

Munk beskyldte desuden Brix for ”Hastværksbedømmelser”, som skyldtes, at denne åbenbart skrev om alt, hvad der udkom både på teatret og i litteraturen. Når bedømmelserne så foregik, ”mens en Pilsner trækkes op, eller en Kop Kaffe skylles ned”, fik kunsten ikke den opmærksomhed, den burde. Brix’ anmeld-

delser bar ligeledes præg af hans lyst til at chokere og til at ville tilfredsstille et sensationshungrende københavnsk publikum. Døgnjournalisten, kaldte Munk ham også og funderede i den forbindelse over ”hvor store Stykker Døgnjournalisten æder af Aandsdyrkeren aarlig”.

Her er vi formentlig inde ved kernen i Munks anmelderkritik. Kunsten er nemlig ikke til for anmelderens skyld, men for åndsdyrkeren, læseren og publikummet. Som han skrev i *Socialdemokratien*, så er samtalen mellem mennesker om kunsten det vigtige, og denne samtale led højst sandsynligt under, at professionelle anmeldere som Brix, gav kunsten karakterer, som fastlåste almindelige mennesker i deres forståelse og oplevelse af kunstværkerne. Anmeldere som Brix åd altså åndsdyrkere. Snarere end at fremme interessen for kunsten ødelagde de glæden ved den.

Man kan læse Munks bemærkning om åndsdyrkeren sådan, at den handler om en Brix, der er splittet mellem at være åndsdyrker og døgnjournalist. I så fald handler det om, at anmelderiet tærer på åndsdyrkelsen. Brix' skødesløse omgang med bøger hæmmer eller ligefrem ødelægger hans evner som åndsdyrker. Hertil kan man dog indvende, at Munk kun har ros til overs for Brix' nye bog med analyser af gamle folkeviser. Det var altså ikke professoren Brix, Munk havde noget imod, men døgnjournalisten og anmelderen Brix.

Reformationen er en elskovshistorie

Endnu en bog, Munk ikke kunne afholde sig fra at skrive om, var Thit Jensens

historiske roman *Stygge Krumpen*, som foregår i tiden op til reformationen.

Munk var tydeligt begejstret. 1936 var 400-året for reformationen i Danmark, og der var skrevet ikke så lidt i den forbindelse, men ingen havde som Thit Jensen udlagt, hvorfor den var nødvendig, og hvad opgøret kom til at koste. Munk skrev i kronikken ”Ogsaa et Reformationsskrift” den 20. november 1936:

Hvad Teologer og Historikere og Præster og Degne, hvad Papirbesmørere og Talerstolsbesavlere af alle Ordener og Grader med lidet Held har søgt at anskueliggøre for det danske Folk, har denne Kvinde hinsides godt og ondt, denne Krydsning af en Jerseykvie og en Oldtidsbersærk, med alle gnistrende Farver stillet det danske Folk for Øje.

Man skal lige have vejret igen, efter denne smøre af ros og ris. Nogle af ordene kunne næsten lægges i munden på karakteren Egon i *Olsenbanden*: Papirbesmørere og Talerstolsbesavlere.

Det var de lærde historikere og teologer, Munk skrev om. Ingen af dem havde nemlig, som Thit Jensen, formået at tydeliggøre for det danske folk, hvad reformationen virkelig handlede om, nemlig elskov, eller man kunne måske sige, mangel på elskov eller retten til elskov.

For Thit Jensen beskrev i *Stygge Krumpen* de ulykkelige kvinder, spærret inde i klostre, som aldrig fik den mand, de elskede, og aldrig fik de børn, de drømte om. Og den beskriver de magtlidderlige skruppelløse voldsmænd, som var endt sådan, fordi de ikke måtte få den kvinde, de elskede, og de gejstlige, som, på grund af cølibat, fik afløb for deres seksuelle drifter i det skjulte. Så reformationen måtte komme, så elskoven blev sat fri.

Dette er Munks tolkning af Thit Jensens bog, en tolkning, som tydeligt begejstrer ham.

Men i *Stygge Krumpen* ser Munk også Den Katolske Kirkes storhed, dens udsyn og sammenhæng, som stod i skærende kontrast til den danske "Husmandsteologi" og "Bondekirke".

Ved reformationen tabtes denne storhed, sammen med den festlige liturgi; lysene, røgelsen, nadverens mystik og jomfru Maria. Alt dette lykkedes det Thit Jensen at fremmale "saa det slaar Gnister for Øjnene og brænder sig ind i Sindet".

Hvad mente så Munk om den 60-årige omstridte forfatter Thit Jensen?

En "Krydsning af en Jerseykvie og en Oldtidsbersærk". En "femme fatale" var hun, på den ene side en from kvinde med uimodståelige kvieøjne og på den anden side en brølende vild ustyrlig bersærk:

... hvor Historikere sidder og roder med Pincetter og Slægtstavler og Kildedokumenter, braser Kvinden Jensen ind og slaar dem over Blækfingrene og fejer alle deres Remedier ned paa Gulvet og brøler til dem: "Forstaar I da ikke et Ord af det hele, Mandfolk? Er det endnu ikke gaaet op for jer, at Reformationens Historie er en Historie om Elskov?" Og naar de løfter Øjnene, nogle haanske, andre forvirrede, atter andre bange, og venter at se Bersærken, saa staar der bare for dem en lille Kvinde med fromme Kvieøjne.

Man fornemmer en vis fryd hos Munk over dette scenarie, hvor Jensen fejrer de lærdes afhandlinger af bordet til fordel for den digteriske frihed og fantasien, for, skrev Munk, "En Digter kan med en halv Sides Uvederheftigheder og Forvanskninger fortælle mere rigtigt om

en Sag eller en Person end en Historiker med 300 Siders pinlige Nøjagtigheder." Munk tilføjede at enhver historikers oplysninger jo i øvrigt er smækforkerte, hvilket ses af hans kollegas følgende bog om samme emne, altså når historikere kommer frem til forskellige resultater i deres bøger.

Hvad der særligt tiltalte Munk var, at Thit Jensen, i modsætning til broderen Johannes V. Jensen¹⁹, forstod sig på tro. Hun anede sammenhængen bag alt, at livet er mere, end det vi umiddelbart kan se, og døden ikke er døden, altså at der er et liv efter døden. At hun så var "benådet" af Satan, såvel som af Gud, havde Munk ikke så meget imod. Han henviser formentlig til Thit Jensens erfaringer med spiritisme.²⁰

Så hvis Munk skulle give *Stygge Krumpen* karakter, hvilket han jo ikke ville, men alligevel gjorde, så må den ligge i den øvre ende af skalaen.

Munk vil ikke syltes

Munk var ikke ubetinget glad for den behandling, han fik hos *Nationaltidende*, selvom man får det indtryk, at Schoch i høj grad gav ham frie tøjler og ovenikøbet betalte ham godt for arbejdet. 200 kr. for en kronik, ca. 7200 nutidskroner,²¹ må siges at være god betaling.²² I dag får man sjældent betaling for kronikker overhovedet.

I december var Munk utilfreds med, at Schoch havde "syltet" hans artikler. I den forbindelse kom avisen til at bringe to kronikker af Munk samme dag, en i avisens provinsudgave og en i hovedstadsbladet. Og desværre fik de i samme

ombæring byttet rundt på de to, så nekrologen om den sønderjyske biskop Valdemar Ammundsen blev bragt i hovedstadsudgaven i stedet for i provinsudgaven, som gik ud til hele landet.

”Det var Herrens Straf over Dem, fordi De syltede mine Artikler.”, skrev Munk i et brev til Schoch den 8. december.

Den artikel, Munk mente, avisen syltede, må have været artiklen om den lollandske sognepræst Julius Bachevold (1851-1923), men muligvis også andre, da Munk jo skriver ”Artikler” i flertal, og der jo næppe kan være tale om nekrologen, som jo først skulle bringes på begavedagen. Af de to artikler foretrak Munk artiklen om Bachevold, som han kaldte ”den gode” fremfor nekrologen om Ammundsen, som han kaldte ”den mindre gode”.

Indre Mission forstår sig på ånd og mysterie

”Den gode” artikel ”En Herrens Tjener” der publiceredes i *Nationaltidende* den 5. december 1936, var foranlediget af bogudgivelsen *Sognepræst: Julius Bachevold* af herregårdsmissionær F. Pallesen. Denne lille bog fra det indremissionske forlag Lohse, var vel næppe en bog, Schoch havde bedt Munk om at anmeldte, hvilket måske var grunden til, at den blev ”syltet”.

Men at skrive om denne, eller rettere om Julius Bachevold, var en hjertesag for Munk, fordi Bachevold var præst i hans barndoms nabosogn. Og da han intet kunne hente, som Munk skrev, i sit eget sogn, måtte han dengang ”gå over Aaen for at hente Ild”.

Normalt vil man sige, at man går over åen efter vand, men Munk omskrev her

talemåden. Ild kan referere til udgydelsen af Helligånden på pinsedag, hvor tunger som af ild faldt på disciplene, og de fik kraft og mod til at gå ud af deres skjul og frimodigt forkynde om Kristus i Jerusalems gader.²³ For hos den indremissionske Bachevold var der ånd og festlighed. Især feststemningen fylder meget i Munks erindringer om de indremissionske møder i barndommen.

Munks indvendinger mod Indre Mission var mange, men han betragtede dog foreningen som et nødvendigt alternativ til den ”sløve og lunkne vanereligion” og dets ”neutrale præster”, som var optaget af deres eget. For i modsætning til disse formåede missionspræsterne faktisk at nå ud til det store jævne folk. De nåede dem med ånd, ikke bare med ord og gav plads for ”mysteriet” i evangeliet.

Det Munk havde imod Indre Mission, og ikke mindst imod forlaget Lohses udgivelser, var især deres religiøse jargon. Og det var netop dette, der gjorde, at han så sig nødsaget til nærmest at oversætte F. Pallesens bog om Bachevold, for almindelige mennesker, hvilket han gjorde med en vis humoristisk sans. Man må forstå, at ”Herrens Tjener”, i virkeligheden bare betyder præst, og ordet ”Velsignelse” er Indre Missions ord for, at noget går strygende. Derudover nikkede Munk ja til, at Indre Mission både var ”Helvedister” og kulturfjendske farisæere.

Munks stærkeste erindring om Bachevold var erindringen om hans fingre på sin Pande, da de tilfældigt mødtes i skoven. Berøringen blev ledsaget af ordene: ”at Gud vil velsigne og bevare dig, min Dreng, og holde fast ved dig gennem Livet”.

Munk fortsætter:

Jeg gik videre, Vejen var stadig pløret, Himlen lav og hængende, og Pilene ludede sørgmodigt, men jeg holdt Hatten i Haanden, gik og følte, at noget helligt havde været mig nær, og selv i dette Øjeblik, saa mange Aar efter, nu, da jeg skriver det ned, skælver min Haand af Taknemmelighed.

Selvom Munk tidligere oversatte Indre Missions brug af ordet ”velsignelse” med, at det går strygende, så fornemmer man i Munks erindring om Bachevolds velsignelse noget mere og dybere, formentlig det Munk også kalder ”mysteriet”, det for mennesker ubegribelige og uudgrundelige, som de i Indre Mission, altså ifølge Munk, var gode til at formidle.²⁴

Så Munk havde altså sin helt personlige grund til at skrive om F. Pallesens bog, og når han havde det, så var inspirationen der, så behøvede han ingen til at bede ham om at skrive.

Kvartalsdrankeren Munk

Af de 47 indlæg, som i 1936 bragtes i *Nationaltidende* var der kun syv, der i virkeligheden var skrivelser om bøger. Derudover var der 4 ”teateranmeldelser”. Den 4. marts 1936 skrev Munk om skuespillet *Kentauer* af debutanten Karl Nielsen. Han skrev på opfordring fra *Dagens Nyheder*, men det blev bare til et par linjer:

Der er om denne Begivenhed kun det at sige, at Det kgl. Teater skænker vort Lands Kultur saa store Værdier, at der maa indrømmes det en Margin til en sjælden Gang ind imellem at gribe afgjort og aldeles fejl.²⁵

Stykket havde altså efter Munks mening været så ringe, at han ikke ville eller kunne skrive noget fornuftigt om det. Af et brev fra Schoch den 14. april ser vi, at Munk på trods af, hvad man vel kan kalde en meget mangelfuld anmeldelse, fik både honorar, samt dækning af rejse og ophold.²⁶

En anden tekst, der var for ringe til, at Munk ville bruge tid på den, blev uden et ord sendt tilbage til forfatteren. I sit efterfølgende brev den 13. april 1936 skrev Munk til Schoch:

Hjemkommen fra Oslo traf jeg Billes W le Tapir.²⁷ Jeg puttede det i en Konvolut og sendte det uden et Ord til candphilen. Han har taget fejl af D.N. og en Retirade.

Munk mente tilsyneladende, at teksten ikke var bedre tjent, end at det papir, den var skrevet på, kunne bruges som lokumpapir. Billes tekst fik altså dumpekarakter.

De to nævnte eksempler bekræfter antagelsen om, at Munk kun kunne skrive, når inspirationen drev ham. Det er sandsynligvis også det, Munk hentyder til i et af sine første breve den 9. februar 1936, efter at han åbenbart havde leveret en del stof i begyndelsen af sin ansættelse.

De faar ikke saa lidt fra mig i Øjeblikket; men bliv ikke bange. De husker nok fra Jyllandsposten, at jeg er produktiv i Perioder. ”Lige i Tiden” er Kvartalsdrankeren i Kvartal.²⁸

Her er det relevant at inddrage et citat fra et brev, som Munk skrev til sin ven Valdemar Rørdam året efter, den 20. maj 1937.

Jeg kender til 2 – saa godt som kun 2 – Slags Perioder i mit Liv, den under Inspirationen og den uden.

I den første arbejder jeg paa det, den nu i det Øjeblik gælder, og har hverken Tid eller Sans eller Evne for noget som helst andet, end ikke Avislæsning; i den anden er jeg blottet for Evne til at give mig af med noget som helst.²⁹

Kvartalsdranker er en stærk metafor, som Munk altså her bruger om sit forhold til arbejde. Workoholic eller arbejdsnarkoman, ville han måske have kaldt sig selv i dag, men der er den forskel, at ”kvartalsdrankeren” har perioder, hvor han/hun afholder sig helt fra at drikke. Arbejdsnarkomanen har altså perioder, hvor han ikke arbejder, perioder uden inspiration.

Og så var det altså slut

Munk skrev til Schoch den 8. december 1936, at denne ikke skulle regne med ham næste år. Han begrundede dette med, at arbejdet med at skrive artikler tog alt for meget af hans styrke, som han havde brug for andetsteds.

Hvis De vidste, hvad det koster mig at lave en Artikel! Jeg skriver den ved at tømme Sjæl og Legeme for alle Kræfters Reserver – og er bagefter en Svækling, der først genvinder Førligheden, den Dag den har staaet i Bladet, er læst og er glemt. Det tager for meget af min Styrke, som jeg har Brug for andetsteds. De maa ikke regne med mig til næste Aar.³⁰

For Munk var det tydeligvis alt eller intet. Han kunne ikke skrive halvhjertede artikler, og han orkede ikke, eller kunne ikke prioritere at blive ved med at udtømme sin sjæl, så han bagefter oplevede sig selv som en svækling, der først

kunne genvinde kræfterne, når en given artikel var udkommet og glemt. Det var tydeligvis alt, alt for hårdt. Han kunne åbenbart ikke distancere sig fra det journalistiske arbejde i en grad, der gjorde det til at holde ud.

Her er det vigtigt at erindre, at Munk først og fremmest var præst og dramatiker.

I september 1935 havde han haft succes med sit stykke *Kærlighed* på Det Kgl. Teater.³¹ *Sejren*, som Munk skrev i 1936, var formentlig allerede færdigt i januar 1936,³² og derudover skrev han blot nogle mindre stykker i 1936, nemlig: *10 Oxford-Snapshots*, *Endnu et Oxford-Snapshot* og *Kunsten i København*.

Noget kunne altså tyde på, at Munks journalistiske arbejde gik ud over hans dramatiske, og at det var en af grundene til, at Schoch ikke skulle regne med ham i 1937.

Samarbejdet med *Nationaltidende* fortsatte dog i en anden form. Munks udgivelser blev cirka halveret i 1937, og det var ikke boganmeldelser, der fyldte, selvom der var et par stykker i november og december.³³ I første halvår af 1937 skrev han mest kortere indlæg og i efteråret udkom en hel del jagtbreve.

Munks job som fast boganmelder for *Nationaltidende* må dog siges at være slut med udgangen af 1936. Herefter skrev han formentlig kun det, han selv havde lyst til, hvad han måske i virkeligheden altid havde gjort.

Litteraturliste

- Breve fra chefredaktør ved *Nationaltidende* Aage Schoch til Kaj Munk januar til december 1936.
- Breve fra Kaj Munk til chefredaktør ved *Nationaltidende* Aage Schoch januar til december 1936.
- Brev til Valdemar Rørdam 20.05.1937.
- Brix, Hans. *Analysen og Problemer* (IV). 1936.
- Brix, Hans. ”Kaj Munk paa Det kongelige Teater: „Kærlighed“ er et tankerigt og betydeligt Skuespil”, *Dagens Nyheder*, 15. september 1935.
- Børup, Marinus. ”Kaj Munks nye Skuespil: „Kærlighed“ paa Det kgl. Teater.”, *Jyllands-Posten*, 14. september 1935.
- Dahl, Svend (red.). ”Bille, Sten Andersen Josias Christopher”, *Dansk skønlitterært Forfatterleksikon 1900-1950*, Bind I. Grønholt Petersens Forlag 1959.
- Dansk Institut for Internationale Studier. ”Fordomme og myter om jøder”. <https://folkedrab.dk/artikler/intolerance-over-for-joeder> (set den 24. marts 2022).
- Friediger, M. *Landet der genopbygges: Indtryk fra en Rejse gennem Palæstina*”. Berlingske Forlag 1936. Side 41.
- Jensen, Lise Busk. ”Thit Jensen” i denstoredanske.dk, (set den 24. marts 2022).
- Jensen, Thit. *Stygge Krumpen*. 1936.
- Munk, Kaj. ”Begivenhedsrig Aften paa Det kgl.”, *Nationaltidende*, 5. december 1937.
- Munk, Kaj. ”Det nye Tyskland”, *Jyllands-Posten*, 26. marts 1933.
- Munk, Kaj. ”En Herrens Tjener”, *Nationaltidende*, 5. december 1936.
- Munk, Kaj. ”En Københavnsk Kavalier”, *Dagens Nyheder*, 20. marts 1936.
- Munk, Kaj. ”En overraskelsesmand”, *Nationaltidende*, 7. august 1936.
- Munk, Kaj. ”Et Skrift om Opstandelsen”, *Nationaltidende*, 13. november 1937.
- Munk, Kaj. *Han sidder ved Smeltingen*, 1938.
- Munk, Kaj. ”Hvor bor de Hjemløse?”, *Dagens Nyheder*, 25. februar 1936.
- Munk, Kaj. ”Kaj Munk anmelder Cirkus Juris”, *Socialdemokraten*, 9. februar 1935.
- Munk, Kaj. ”Kentauer” paa Det Kgl.”, *Dagens Nyheder*, 4. marts 1936.
- Munk, Kaj. ”Ogsaa et reformationsskrift”, *Nationaltidende*, 20. november 1936.
- Munk, Kaj. ”Plet”, *Dagens Nyheder*, 30. marts 1936.
- Munk, Kaj. ”Samtale med en Minister”, *Dagens Nyheder*, 9. april 1936.
- Munk, Kaj. ”Teater er Virkelighed”, *Nationaltidende*, 26. februar 1937.
- Pallesen, F. *Sognepræst: Julius Bachevold*. 1936.

- 1 *Nationaltidende*: i begyndelsen af 1936 hedder avisen stadig Dagens Nyheder, men i sommeren 1936 skifter den navn til *Nationaltidende*
- 2 Brev til chefredaktør ved *Dagens Nyheder* Aage Schoch 23. januar 1936
- 3 Brev til chefredaktør ved *Nationaltidende* Aage Schoch 08. december 1936
- 4 Prostituere kan ifølge DDO betyde, at man fornædler noget for at få en økonomisk fordel
- 5 Munk, Kaj: 'Kaj Munk anmelder Cirkus Juris', *Socialdemokraten*, 09. februar 1935
- 6 Brev til chefredaktør ved *Dagens Nyheder* Aage Schoch den 18. januar 1936
- 7 Brev til chefredaktør ved *Dagens Nyheder* Aage Schoch den 17. januar 1936
- 8 Brev til chefredaktør ved *Dagens Nyheder* Aage Schoch den 12. februar 1936
- 9 Munk, Kaj: 'Samtale med en minister', *Dagens Nyheder*, 09. april 1936
- 10 Munk, Kaj: 'En Københavnsk Kavalier', *Dagens Nyheder*, 20. marts 1936
- 11 Munk, Kaj: 'Plet', *Dagens Nyheder*, 30. marts 1936
- 12 Brev til chefredaktør ved *Dagens Nyheder* Aage Schoch den 17. januar 1936
- 13 Munk, Kaj: 'En Overraskelsesmand', *Nationaltidende* 07. august 1936
- 14 Friediger, M: 'Landet, der genopbygges: *Indtryk fra en Rejse gennem Palæstina*'. Berlingske Forlag 1936. Side 41
- 15 Glat ifølge ODS
- 16 Se '*Fordomme og myter om jøder*', Dansk Institut for Internationale Studier. Set den 24. marts 2022. Professor Jakob Egholm Feldt skriver i 'Professor: Fordomme mod jøder er relativt udbredte', religion.dk om visse fordomme i dag. Munk omtalte i 1933 'Jødernes Vindskebelighed' som noget, der kunne gøre dem fortjent til Hitlers behandling af dem på daværende tidspunkt. 'Det nye Tyskland'. *Jyllands-Posten* 26. marts 1933
- 17 Kaj Munks skuespil '*Han sidder ved Smeltediglen*', 1938, kan ses som et opgør med nazismen og antisemitismen
- 18 Gosen var ifølge GT det område i Ægypten, hvor israelitterne boede. Munk omtaler også Gosen i 'Aabent Brev til Mussolini', *Jyllands-Posten* den 17. november 1938, hvor han opfordrer Mussolini til at finde jøderne et Gosen, nu hvor Hitler forfølger dem langt værre, end Farao gjorde
- 19 Johannes V. Jensen: forfatter og bror til Thit Jensen. Han modtog nobelprisen i litteratur i 1944
- 20 Jensen, Lise Busk: 'Thit Jensen' i denstoredanske.dk
- 21 Ifølge [//www.thuejk.dk/inflation.html](http://www.thuejk.dk/inflation.html) (set 30. marts 2022)
- 22 Brev til chefredaktør ved *Dagens Nyheder* Aage Schoch 26. januar 1936 og brev fra Aage Schoch 28. januar 1936
- 23 NT: ApG 2: 1-4
- 24 Mysterium: ifølge ODS
- 25 Munk, Kaj: ' 'Kentauer' paa Det Kgl.', *Dagens Nyheder*, 04. marts 1936
- 26 Brev fra chefredaktør ved *Dagens Nyheder* Aage Schoch 14. april 1936
- 27 Det er ikke lykkedes at finde teksten til 'W le Tapir', men der må være tale om cand.phil. Josias Bille (1882-1961). Muligvis drejer det sig om en kortere tekst, som indgår i et andet værk
- 28 Brev til chefredaktør Aage Schoch 09. februar 1936
- 29 Brev til Valdemar Rørdam 20. maj 1937
- 30 Brev til chefredaktør ved *Nationaltidende* Aage Schoch 08. december 1936
- 31 Brix, Hans: 'Kaj Munk paa Det kongelige Teater: 'Kærlighed' er et tankerigt og betydeligt Skuespil', *Dagens Nyheder*, 15. september 1935. Børup, Marinus: 'Kaj Munks nye Skuespil: 'Kærlighed' paa Det kgl. Teater'. *Jyllands Posten* 14. september 1935
- 32 Munk nævner dette i 'Brev til chefredaktør ved *Dagens Nyheder* Aage Schoch 26. januar 1936'. Ifølge *Studieudgaven* er 'Sejren' færdig i januar 1936.
- 33 Munk skriver den 13. november 1937 'Et skrift om Opstandelsen' om overretssagfører E. Krenchels bog 'Opstandelsen i juridisk Belysning', og i 'Bogen om Maribo, I' den 24. december 1937 anmelder Munk C.C. Haugners 'Maribos Historie, I'. Derudover anmelder Munk i 'Begivenhedsrig aften paa Det kgl.' 05. december 1937 skuespillet 'Nederlaget' af Nordahl Grieg